

DAVRANIM BOZUKLUKLARINDA ÇEVRESEL ETKENLERİN ROLÜ

Uzm. Psk. Eda Kargı ve Doç. Dr. Gülsen Erden

Davranım bozukluklarının temel özelliği, başkalarının temel haklarının veya yaşa uygun toplumsal norm ve kuralların sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırıya uğratılmasıdır. İnsanlara ve hayvanlara yönelik saldırgan davranışlar, güvenliği tehdit, hırsızlık, kuralların ciddi biçimde ihlal edilmesi gibi davranışlar davranım bozukluğu kapsamına girmektedir. Davranım bozukluğu gösteren bireyler genellikle saldırgan davranışlar içindedirler ve dolayısıyla başkalarına sürekli olarak zarar verirler. Tehdit, hakaret, kavga çıkarma gibi. Yaralama ve öldürme gibi eylemler gerçekleştirebilirler. Diğer kimselere ve hayvanlara eziyet edebilirler. Zorla cinsel eylemde bulunabilirler. Başkalarının mülkiyetine saldırı, daha çok yangın çıkarma, otomobile, eşyalarına zarar verme şeklinde olabilir. Kuralların ihlali daha çok okul ve aile ile ilgilidir. (okuldan kaçma, evden kaçma, geceyi anne-babadan izinsiz dışarıda geçirme gibi.) Davranım bozukluklarının ortaya çıkışında çok çeşitli etmenler rol oynamaktadır.

AILESEL ETKENLER- ZORLAYICI YAŞAM OLAYLARI

Çocuklarda davranım bozuklukları okula başlamak, anne-baba arasında çatışmalar, fiziksel veya cinsel taciz gibi stresli yaşam olaylarına bağlı olarak ortaya çıkabilir. Bu gibi vakalarda davranışlardaki değişimler, doğrudan doğruya bu stresli yaşantılara bağlıdır ve öncelikle bu durumun düzeltilmesi gerekir.

Biyo-psiko-sosyal modele göre çocuğun gereksinimlerinin doyurulmaması ve bu doyumsuzlukların birikerek içsel bir huzursuzluk yaratması, sorun davranışlara dönüşmesi söz konusudur. Çevre çocuğun gereksinimleri ile değil de daha çok hatalı davranışları ile ilgilenirse çocuk engellenmişlik duygusu yaşar ve gereksinimleri doyurulmaz. Bebeklikte temel fizyolojik ve duygusal gereksinimlerin doyurulması büyük önem taşımaktadır. Gereksinimlerin engellenmesi enerji ve saldırganlık duygularının birikmesine neden olur. Kızgınlık, kin ve nefrete dönüşür. Kendilik algısı olumsuz olursa kendisini değersiz ve önemsiz hissederse istenmeyen davranışlarda bulunma eğilimi artar. Anne-babanın reddi ve ihmali, bebeklik dönemi bakım ve eğitimindeki tutarsızlık ya da baskı, fiziksel ya da cinsel sömürü, denetim eksikliği erken dönemlerde başlayan bir kurum/yurt yaşamı, bakım veren kişilerin sık değişmesi, suçlu çocuk gruplarıyla arkadaşlık etme ve çeşitli ailesel psikopatolojilerin bireyde davranış sorunlarının gelişimine yol açabileceği belirtilmektedir. Özellikle babanın aileden uzak olması, parçalanmış aile içinde desteklerden yoksun olma çocukları olumsuz etkilemektedir. Aile yapısı açısından ele alındığında, parçalanmış aile olma özelliğinin yanısıra karmaşık aile yapısının da etken olduğu görülmektedir. Ülkemizde davranım bozukluğu gösteren ergenlerde dikkati çeken bir özellik de geniş aile ortamında büyümüş olma ve bu ortamda anne-babanın dışındaki pek çok aile üyesinin çocuğa karşı gösterdiği aşırı ilgidir.

Böyle bir aile ortamında yetişmiş olan ergenin çocukluk öyküsünde ilk veya tek erkek çocuk olması dikkati çekmektedir. İsteklerinin gereğinden fazla yerine getirildiği, hiçbir engellenmeyle karşılaşmadığı, eğitiminde hiçbir şekilde

cezanın yer almadığı görülmektedir. Bazı davranış sorunlu ergenlerde ise anne-babanın kendi ailelerine olan bağımlılıklarını her şeyin önünde bulundurdıkları, anne-baba olarak işlevlerini yerine getirmekte yetersiz kaldıkları görülmektedir. Bu işlevleri çocukluk döneminde büyükanne-büyükbaba üstlenmekte, ancak daha önce de belirtildiği gibi saldırgan ve yıkıcı davranışlar belirgin duruma geldiğinde anne-babadan sorumluluklarını yerine getirmeleri istenmektedir. Çocuğun erken dönemlerde anne-baba tarafından reddedilmiş olması veya aile içinde tacize uğraması da davranım bozukluğunun ortaya çıkmasında rol oynayan etkenler arasında yer almaktadır.

SOSYO-KÜLTÜREL ETKENLER

Sosyo-ekonomik yoksunluk içinde olan çocukların uyumlu davranışlar göstererek gereksinimlerini karşılayamamaları ve toplumda bir statü elde edemeyecek olmaları davranış sorunları göstermelerinde bir faktör olarak görülmektedir. İçinde buldukları bu durum onları toplumun reddettiği yollardan amaçlarına ulaşmaya sevk etmektedir. Kimi zaman da çocukların yaşadıkları çevrelerde uyumsuz ya da sorunlu davranışlar kabul gören ve olağan karşılanan davranışlar ve değerlerdir. Çocuklarda davranım bozukluğu, kentlerde, alt sosyo ekonomik ve kültürel düzeydeki çevrelerde daha sık gözlemlendiği yayınlarda sıklıkla vurgulanmaktadır.

PSIKOLOJİK ETKENLER

Karmaşık aile ortamından gelen ya da aileleri tarafından reddedilen, ihmal ve istismara

uğrayan olan çocuklar öfkeli, yıkıcı, tahripkâr olmakta ve olgun ilişkiler kurabilmek için gerekli olan engellenmeye dayanma gücünü geliştirememektedirler. Bu çocukların örnek aldıkları rol modelleri zayıftır ve genellikle değişkendir. Bu nedenle kendileri için ideal benlik ve bilinçlilik geliştiremezler, toplumsal normları benimsemekte yetersiz kalırlar. Psikoanalitik görüşe göre yıkıcı davranışlar, yaşamın ilk yılında güvenli bağlanmanın gerçekleştirilememesinden kaynaklanır.

Uzun süreli şiddete maruz kalmış ve özellikle fiziksel tacize uğramış (dövülmüş, örselenmiş) çocuklar genellikle saldırgan davranış örüntüleri sergilerler. Bu çocuklar kendilerini sözel olarak ifade etmekte zorlanırlar ve bu güçlükleri onların kendilerini davranışları ile ifade etmelerine neden olur. Bunun yanı sıra ciddi şekilde tacize uğramış çocuk ve ergenler aşırı bir duyarlılık gösterirler, zararsız durumları bile yanlış yorumlarlar ve şiddet göstererek tepki verirler.

Sonuç olarak, aile dinamiği, aile içi ilişkiler, anne-babanın tutumları, çocuğun aile ortamındaki değeri, oturduğu ev, gelir durumu, sosyal ilişkiler gibi birçok çevresel etken, davranım bozukluklarının nedenleri arasında gösterilmektedir. Buna karşın, gerek toplumsal-kültürel bağlamda gerekse aile ortamında çocuğa yapılacak sevgi ve güven yatırımı, çocuğun kendini değerli ve önemli hissetmesi, özdenetim kazanması, olumlu bir aile atmosferi, ilişkilerin değerler sisteminin istendik ve tutarlı ölçütlerde korunması davranış sorunlarının gelişmesinde koruyucu önlemlerdir.

Unutulmamalıdır ki, çocukta

davranım bozukluğu geliştikten sonra, ailenin bu bozukluğun giderilebilmesi için harcayacağı çaba, emek ve zaman, koruyucu tedbirler için harcayacağı enerjiden çok daha fazla olacaktır.

Düzenleyen: Aziz Bülbül 5A